

LA RELACIÓ DE TERCENCI THOS I CODINA I JACINT VERDAGUER I SANTALÓ

Sempre s'ha dit que Verdaguer va tenir paraules d'elogi per l'obra de Terenci Thos, sobretot des que el seu amic Claudi Omar va divulgar una carta del poeta osonenc adreçada a Thos, en el discurs que féu, i que després fou publicat en la sessió necrològica del 1903 celebrada en l'ajuntament de Mataró. Però aquesta lletra només és la mostra d'una relació prolongada en el temps i d'admiració mútua.

No resulta estranya la relació de Thos i Verdaguer si tenim en compte, a més, que Verdaguer va tenir considerables vincles amb la comarca del Maresme. Així, a banda de les referències que apareixen en les seves obres a diferents indrets de la comarca, com Argentonà o Caldes d'Estrac, cal tenir en compte les seves estades en aquesta darrera població, on va viure uns anys, i de fet hi va morir, el 1884, el seu cosí Joaquim Salarich i Verdaguer, autor d'una interessant monografia històrica sobre Caldes; o la possible estada del poeta a Mataró amb motiu del préstec que li féu la mataronina Anna Masdexaxart (12.500 pessetes);¹ o amb motiu de les visites que feia a la filla del seu cosí Joaquim i que s'hostatjava a la farmàcia Spa a la plaça de Santa Maria; o el fet que entre 1874 i 1875, durant el primer viatge de Verdaguer a Amèrica, conegués el calellenc Tomàs Costa i Fornaguera quan estava de canonge lectoral a Cadis, i que va prendre com a confessor i va tenir cura de la seva correspondència. Així, Verdaguer ens diu d'ell: «Lo canonge lectoral, que reb mes cartes, és català, sabi y sant home, l'he pres per confessor».²

Però la relació d'ambdós personatges vindrà per altres camins.

Durant els seus estudis a Barcelona, Terenci Thos va viure l'ambient que propicià la restauració dels Jocs Florals el 1859 i als quals ja degué assistir. Com el seu germà Silví, en aquests primers anys hi va participar concursant i guanyant diferents premis. Així, en els de 1861, va merèixer un accèssit, no gensmenys que quatre accèssits més en els de 1862, i en els de 1863 fou un dels mantenidors, pronunciant un abrandat discurs que féu moure força tinta. L'any següent guanyà l'englantina i un premi extraordinari, i començà a col·laborar en el *Diario de Barcelona* amb un article setmanal. En aquests moments, Thos començava a ser una jove promesa literària de prestigi reconegut (tot just tenia vint-i-tres anys). A més, tant Terenci com el seu germà, foren dels primers escriptors en contactar amb el nucli literari de Vic. Així, Silví col·laborava en el periòdic *El Ausonense*

el 1862, i Terenci, el 1864, entrava a formar part de la comissió per a la restauració de la basílica del monestir de Ripoll de l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona, junt a Elies Rogent, Milà i Fontanals i Joan Mañé i Flaquer, entre d'altres figures.

D'altra banda, el prestigi que s'havia guanyat li havia permès relacionar-se amb els principals prohoms de la Renaixença. Sabem que es cartejà amb els catedràtics Manuel Milà i Fontanals, Estanislau Reynals i Rabassa, Josep Coll i Vehí i l'eminent patriarca de la Renaixença Marià Aguiló i Fuster.³ És ben probable que en ocasió dels Jocs, on Terenci es revelà amb èxit, el conegués i establissin una forta amistat; només recordar que en aquells Jocs de 1862, on guanyà els quatre accèssits, Aguiló n'era mantenidor. I d'aquesta relació hem trobat nombroses proves a la Biblioteca Nacional de Catalunya, on es conserven⁴ diverses obres del mataroní amb dedicatòries a l'insigne bibliòfil i escriptor. Només d'exemple esmentarem la *Necrológica del eminente orador de grado D. Hermenegildo Coll de Valldemia*, opuscle publicat a Barcelona el 1877, on consta una dedicatòria autògrafa a Marià Aguiló; i les *Cobles á llahor de les glorioses y benaventurades santes Juliana y Semproniana verges y martyrs iluronenses*, publicat també a Barcelona el 1883, on la dedicatòria autògrafa de Thos diu: «A mon volgut amich Don Marian Aguiló y Fuster en penyora de vera amistat».

De fet, aquesta amistat es degué anar consolidant amb el temps, però probablement ja des de 1862, i segur des de 1865, Terenci Thos i Codina assistia regularment a les tertúlies que es feien a casa de Marià Aguiló a Barcelona, on assistien personatges de relleu de la intel·lectualitat de la Renaixença. Així, hi trobem personatges⁵ com el catedràtic i erudit historiador de la literatura catalana Manuel Milà i Fontanals, el filòsof i també catedràtic Xavier Llorens i Barba, el filòleg i crític Josep Coll i Vehí, el catedràtic i jurisconsult Estanislau Reynals i Rabassa, el poeta Pere Nanot i Renart, l'advocat i escriptor Josep de Palau i d'Huguet, el metge, poeta i un dels membres més actius de la Jove Catalunya Joan Montserrat i Archs, el poeta Josep Lluís Pons i Gallarza, el poeta i gramàtic Tomàs Forteza i Cortès, el poeta Ramon Picó i Campamar, la poetessa Victòria Penya i Nicolau i, també, Jacint Verdaguer i Santaló.⁶

Verdaguer era quatre anys més jove que Thos i es donà a conèixer en els Jocs de 1865, quan encara no havia complert els vint anys, als quals va concórrer animat per Manuel Milà i Fontanals. Fou guanyador de dos accèssits a l'englantina d'or, i la seva aparició en públic, amb el vestit de mudar a pagès i amb barretina, amb un nou llenguatge que aportava un aire fresc i enmig d'aquella concurrència de ciutadans, no cal dir que causà un gran impacte. La intel·lectualitat de la Renaixença s'apressà a felicitar-lo i oferir-li l'amistat. Rafael Tassis transcriu el testimoni del canonge Collell sobre l'impacte que causà en Verdaguer la reacció barcelonina als seus èxits en els Jocs: «No cessava de parlar del que havia vist, de les gents amb qui havia tractat, dels poetes que havia conegut, de les felicitacions, dels aplaudiments. Li costava inclús coordinar les seves idees. Un nom acudia constantment als seus llavis: el de Marian Aguiló que, després de la festa, l'abraçà amb llàgrimes als ulls».⁷

Podríem suposar que fou en aquesta ocasió quan es degueren conèixer Thos i Verdaguer, si no és que ja s'havien conegut uns anys abans, quan els germans Thos contactaren amb el nucli de Vic. Però la primera prova fefaent d'aquest primer contacte, la tenim uns mesos després dels Jocs Florals. A principis de 1866, Marià Aguiló escrivia una carta a Verdaguer on, entre d'altres temes, li deia: «Damá passat li enviarem les Rondalles den Thos, que estan á punt de exir».⁸ Efectivament, Verdaguer va rebre un exemplar⁹ de *Lo llibre de l'infantesa* de Terenci Thos i Codina, que fou publicat a Barcelona aquell 1866, i li escriví una carta amb comentaris afalagadors sobre el llibre. La carta és datada el 14 de maig i diu:¹⁰ «Encare que un xich tardanes, prenga de bon grat les quatre ralles que li envio no més que pera dirli la meva admiració per son *Llibre de la infantesa*, que en compte de minvar ha anat sempre en augment fins a la tersa y quarta vegada de llegirlo. Tot m'ha caigut al ull en aqueix ditxós llibre, desde'l comensament del prólech fins la darrera ralla...» Mossèn Cinto va quedar fortament impressionat del treball del mataroní i va elogiar el seu llenguatge: «No pot ser sinó que alguna fada de les que conta vosté, li ha donat aquell llenguatge, pus si fos veritat lo que diuhen que l'aprenqué entre'l poble, jo que'n so fill y m'hi he criat, y fins á avui dia y en una terra en que, com la parla catalana, tot es més pur, fins l'ayre que aleno, hauría trobat lo trauc de parlarlo tant bonic; y fins are no m'he vist ab cor d'escriuren una ralla...». De fet, aquest llibre fou molt valorat i acollit amb gran admiració i, segons Josep Maria Casacuberta, «Jaume Collell manifestà pel llibre de Thos una admiració semblant». La premsa de l'època es féu ressò de la seva publicació, el *Calendari català* d'aquell any publicà «La catiuà», i els periòdics *La Renaixença* i *Lo Gay saber* publicaren anuncis del llibre.

Per una altra carta de Verdaguer a Aguiló, datada entre el 20 i el 25 de desembre de 1871,¹¹ sabem que el poeta osonenc va fer arribar una de les seves obres, segons Casacuberta el full *Noves cançons de Nadal*, al mataroní. En la carta es diu: «Estimat amich: Li envio aquestas cançons perque fassa l favor d'entregarne als amichs que solia veure a casa seva. Als S. Milá, Llorens, Coll, Reynals, Nanot, Palau, Monserrat, Soler, (...) a Thos, Pons, y Forteza y Picó, quan vingan a veure l.»

No és fins al 1894 quan tornem a tenir constància en correspondència de la seva relació, però això no vol pas dir que s'hagués aturat i llavors es reprengué, tot al contrari. Si bé és cert, reconegut pel mateix Thos, que la dedicació professional d'aquest i, probablement, les ocupacions i afers de mossèn Cinto i, en definitiva els avatars de la vida, haurien distanciat els contactes, aquests no deixaren de ser-hi. Probablement ni l'un ni l'altre assistien, si és que es celebraven, a les tertúlies a ca l'Aguiló; molts dels amics havien traspasat, Coll, Reynals, Nanot, Llorens o Milà i Fontanals.

Que els contactes s'havien anat mantenint, ho indicaria que en la biblioteca de Verdaguer es trobava un exemplar de l'obra *De Comillas a París*, de Silví Thos i Codina, que havia estat publicat a Barcelona el 1890. De la mateixa manera,

en la biblioteca¹² de Terenci Thos hi havia nombroses obres de Verdaguer, anteriors a 1894, d'entre les quals destaca l'edició de *L'Atlántida, ab la traducció castellana de Melcor de Palau*, impresa a Barcelona el 1878 i amb una dedicatòria de l'autor i del traductor al mataroní. Aquest exemplar¹³ es conserva a la Biblioteca Popular de Caixa Laietana de Mataró, i la dedicatòria diu: «Al inspirat autor del Rondallari D. Terenci Thos y Codina. Sos amichs, Jacinto Verdaguer Pbre. Melchor de Palau». Igualment, s'ha conservat en aquella biblioteca de Mataró un exemplar de l'edició de 1888 de l'obra *Pàtria*,¹⁴ dedicat per Verdaguer a Thos, on llegim: «A mon nou y distingit company en gaya ciencia D. Terenci Thos y Codina». Aquesta referència al títol de Mestre en Gai Saber responia al fet que el mataroní havia guanyat l'englantina, i amb aquesta el títol, en els Jocs de l'any anterior, que havien estat presidits pel seu amic mutu Jaume Collell.

Un altre fet que cal tenir en compte a l'hora de refermar aquests contactes ininterromputs, és aquesta vinculació del mataroní amb el canonge Jaume Collell de Vic, i la seva col·laboració en el periòdic *La Veu del Montserrat* dirigit per aquest; tanmateix com la relació amb els cercles del bisbe Morgades, amb motiu de la restauració del monestir de Ripoll.¹⁵

A mitjans de 1894 Verdaguer va escriure una carta a Terenci Thos, el qual no va respondre'l fins al 27 de desembre d'aquell any. Desconeixem el contingut d'aquesta carta de Verdaguer, ja que no l'hem poguda localitzar. Amb tot, sembla que l'osonenc féu comentaris a l'obra de Thos *Tractat de la imitació de Christ*,¹⁶ publicada a Barcelona aquell any. En canvi, sí que coneixem la del mataroní.¹⁷ En la lletra, Thos es disculpa pel retard en la resposta: «Benvolgut é inoblidable amich: Molts dies fa que, desitjant respondre á la seua estimada carta, m'ho privan les meues tasques d'advocat qu'ara com ara, en exes darreríes del any, se tocan l'una ab l'altra, y no s'acavan may. Lo que Vosté ha fet ab mí, jo deuria haver-ho fet ab Vosté moltes vegades, jatsia que sovint he pogut tastar y assaborir los bells fruits de son enginy.»

El motiu de la carta era fer-li arribar un exemplar de la seva darrera obra, la traducció al català de l'obra de Tomàs de Kempis, *Tractat de la imitació de Christ*. A la Biblioteca de Catalunya es conserva aquest exemplar amb anotacions en llapis fetes per Verdaguer. En l'escrit, Thos dóna la seva visió de mossèn Cinto i d'ell mateix en comparar-se: «Més vosté es un arbre que'ns te tan avesats á véureli llevar fruys, que s'en esperan los explets com deguts, mentres que jo so un renoch que dexa á tothom boca-badat quan tan sols trau florida». I és evident. Terenci Thos és un autor que, malgrat la seva considerable obra, sembla que va produir més a batzegades que no pas amb continuïtat.¹⁸

Es fa ressò dels comentaris que li havia fet Verdaguer, qui sembla que, com amb *Lo llibre de l'infantesa*, en guardà una molt bona impressió: «Molt de goig me va donar sentir lo seu parer, puig, encara que en sa benevolença hi reconech l'amich, faig també'l cas que dech del qui, com prohom del gremi, te'l vot de regoneguda y primera autoritat en la materia». I ens diu que havia pensat a demanar-

li que fes una revisió del text abans de dur-lo a impremta, malgrat que això no fou possible. També reconeix que, posats a fer ara, hi faria algunes correccions, fet que explicita el grau d'exigència que s'autoimposava el mataroní.

Gairebé un any després, l'11 d'octubre de 1895, Thos tornava a escriure Verdaguer.¹⁹ En aquesta ocasió també es tractava de la publicació d'una nova obra, en aquest cas de Verdaguer. Segons la lletra, «Diumenge, dia 6, passant per davant de la llibreria de'n Duran Bori del carrer de Fernando, vaig tenir l'agradosa sorpresa de veure en l'aparador estampat lo poema Sant Francesch. Comprar un exemplar, qu'encara mollejava, ficarme al tren y llegirlo tot de cap á cap avans d'arriar á casa fou tot hu.» El mataroní va quedar força impressionat amb la darrera obra de Verdaguer: «Després l'he anat rellegint á troços i assaborint á glops, y no tinch de dirli que m'agrada molt, puig no'm pot agradar mes. Lo trovo moltíssim ben sostingut de sentiment y de carácter y ben treta de relleu l'amorosa figura del Poverino di Dio. No cal tampoch dir que'l trovo escayent y triat de llenguatge y d'istil.» De fet, fou tal l'impacte que, segons ell mateix diu, l'endemà va escriure una ressenya per al *Diario de Mataró y la comarca*.²⁰ Com recull Josep M. de Casacuberta, a la Biblioteca de Catalunya es conserva un retall d'aquest diari amb l'escrit de Thos en el fons Verdaguer.

Curiosament, el mateix dia que Thos escrivia la carta, rebia per correu un exemplar del poema de Verdaguer amb una dedicatòria. Es conserva l'exemplar de *Sant Francesch*²¹ a la Biblioteca Popular de la Caixa Laietana de Mataró, lloc on va anar a parar, almenys en bona part, la biblioteca particular de Terenci Thos. El bo del cas és que en preparar l'enviament, mossèn Cinto es va equivocar, i enlloc d'enviar l'exemplar dedicat al mataroní li va trametre un exemplar dedicat a Paul Marieton, i a aquest el de Thos. Ens ho diu ell mateix en una postdata de la carta: «Escrita la present, tinch lo gust de rebre un exemplar ab dedicatòria de Vostè. Mes, encara que'l sobrescrit va dirigit á mi, la dedicatòria va á M. Paul Marieton. Penso, donchs, que hi ha hagut una barata entre'ls dos. Per tant, lo primer dia que jo vagi á exa, retornaré'l que so rebut á la llibreria de l'Avenç, esperant rebre'l que suposo que Vosté s'es servit adreçarme y per lo qual li avanço las mes afectuoses gracies.»

Efectivament, al final l'equívoc es va poder desfer i Thos rebé el seu exemplar dedicat. La dedicatòria diu: «A mon estimat amich D. Terenci Thos, inspirat autor del *Llibre de la infantesa* y traductor de la *Imitació de Christ*, en penyora de coral afecte.»

També propietat de Thos fou l'exemplar de *Flors de Calvari*,²² conservat igualment a la Biblioteca Popular i publicat el 1896 a Barcelona, uns mesos després de l'equívoc. Aquest llibre porta una dedicatòria autògrafa de Verdaguer, que diu: «Al poeta autor del llibre de la infantesa y traductor de la *Imitació de Christ*, D. Terenci Thos y Codina. Son admirador y amich: Jacinto Verdaguer Pv.» Si en aquests anys de crisi de Verdaguer, Thos es mostrà com l'amic de sempre, cosa que no havia passat entre Verdaguer i Collell o el seu mateix cosí

Narcís, la seva admiració en llegir *Flors del Calvari* degué ser la mateixa que en d'altres ocasions. Però els versos tan desolats i dramàtics reunits en aquella obra, amb la justificació personal i amb els atacs més punxants contra els seus enemics, no eren rebuts de la mateixa manera pels seus detractors. Serveixi d'exemple la carta inèdita d'Anicet de Pagès i Puig adreçada a Francesc Matheu, també amic d'en Thos, i datada el 29 de març de 1896, on ataca Verdaguer amb motiu de la seva possible participació en els Jocs d'aquell any: «... resultará cierto aquello que me digisteis vos y (Narcís) Oller de que podría haber el proposito de exhibirle (a Verdaguer) en los juegos como prueba de que esta en su sano juicio. (...) su último libro, lleno de mamarrachadas, prueba evidentemente que el ilustre presbítero es víctima de una obsesión tremenda. Vuelve siempre sobre una misma idea y dice mil necedades y tonterias indignas de un poetillo de campanario. (...) basta leer con detención las Flors de Calvari para convencerse de que su autor no está en su cabal juicio.»²³

Del mateix any 1896, a la biblioteca del mataroní constava un exemplar de l'obra de Verdaguer *Jesus infant*, amb una dedicatòria. Malauradament, no l'hem pogut localitzar.

No tenim cap altra dada referent a la relació d'ambdós personatges, només que Terenci Thos va seguir l'obra de Verdaguer fins als seus darrers dies, ja que sabem que en la seva biblioteca hi havia obres verdaguerianes posteriors a aquesta darrera data, per bé que no duien dedicatòria. Els llibres en qüestió són *Santa Eularia* (1899), *Aires del Montseny* (1901), *Flors a Maria* (1902) i *La mellor Corona* (1902). Alguns d'aquests exemplars es conserven a la biblioteca mataronina.

Finalment, poc abans de morir, Terenci Thos i Codina encara tenia present el gran poeta de la Renaixença i, segons Joan Mora, en una ocasió havia dit: «¡Pobre de mi, com dec estar... que'm recepten lo mateix que a Mossen Cinto!». ²⁴ Terenci Thos va morir el 27 d'abril de 1903; deu mesos abans, el 10 de juny de 1902, havia mort a Vallvidrera Jacint Verdaguer.

CONCLUSIONS

Poetes de la mateixa generació, Verdaguer i Thos es seguiren mútuament la producció literària; unes obres que deixaren empremta en ambdós, salvant les distàncies, com és lògic. L'un i l'altre freqüentaren els mateixos cercles intel·lectuals i compartiren bona part d'amistats i coneixences, i la seva relació, que podria semblar ocasional, fou consistent i prolongada en el temps. Es creuaren correspondència, on feren comentaris crítics a les obres respectives, i s'intercanviaren llibres amb dedicatòries afectives i de reconeixement.

Queda ben clar que tant *Lo llibre de l'infantesa* com el *Tractat de la imitació de Crist* de Thos foren obres que mereixeren l'atenció i la valoració positiva de

mossèn Cinto, que fins als darrers anys guardà el record del rondallari del mataroní. En aquest sentit, només recordar la promesa que féu Verdaguer a Thos, l'any 1866,²⁵ d'escriure un dia una obra semblant: «Plague á Deu que cap á mes velleses puga tornarli'l jornal ab un altre llibre que imitás lo de vosté, no fos sinó de lluny en lluny!»; una promesa que complí pòstumament el 1905, quan es publicà un recull de *Rondalles* dins la col·lecció d'*Obres pòstumes*. Per la seva banda, Thos rebia amb admiració, fins i tot diríem que amb devoció, cada nova obra publicada del prolífic Verdaguer. Una admiració mútua que en Thos esdevingué una veritable fidelitat fins als darrers dies.

Jaume Vellvehí i Altimira
Grup d'Història del Casal

NOTES

- 1.- ALBERT 1953.
- 2.- CASACUBERTA 1989, p. 161.
- 3.- MORA, OMAR, PUIG 1923, p. 71.
- 4.- A la Biblioteca es conserva el fons Aguiló, per això s'hi troben aquests exemplars amb la dedicatòria.
- 5.- Segons constatem en una carta de Verdaguer a Aguiló de 1871, que es transcriu a Casacuberta 1989, p. 123.
- 6.- Si parem atenció als noms que freqüentaven la casa d'Aguiló, que de ben segur els que hem esmentat no són els únics, veurem que, a banda de tractar-se de personatges rellevants en el moviment de la Renaixença i dels Jocs Florals, molts són amics íntims d'Aguiló: Llorens i Barba, Coll i Vehí, Estanislau Reynals, Forteza. D'aquests, en Coll i Vehí i en Reynals també ho eren d'en Thos, ja que actuaren de testimonis en el seu primer matrimoni el 1867. L'altre grup, que lògicament també eren amics d'Aguiló, tindria una marcada relació amb Verdaguer: Milà i Fontanals exercí una forta influència en la formació de Verdaguer, i àdhuc de la seva generació d'escriptors, que rebia amb gran respecte i admiració els consells influents de Llorens i Barba; Nanot fou gran amic de Verdaguer i íntim del canonge Collell i Montserrat i Archs fou metge de Verdaguer.

- 7.- TASSIS 1997, p. 41.
- 8.- Carta transcrita a CASACUBERTA 1989, p. 35.
- 9.- Aquest exemplar es conserva en la Biblioteca Nacional de Catalunya.
- 10.- La carta fou transcrita per Claudi Omar a MORA, OMAR, PUIG 1923, p. 71. I més recentment amb comentaris a CASACUBERTA 1989, pp. 39-41.
- 11.- Vegeu el text íntegre transcrit a CASACUBERTA 1989, pp. 123-124.
- 12.- A la Biblioteca Popular de Caixa Laietana de Mataró es conserva el manuscrit, i també la prova d'impremta, del *Catálogo de las principales obras de la Biblioteca de D. Terencio Thos y Codina*, datat el 1935, segons anotació en llapis que apareix en la coberta de la prova d'impremta, que és feta a Barcelona.
- 13.- VERDAGUER 1878.
- 14.- VERDAGUER 1888.
- 15.- Com ja hem esmentat, Thos va formar part de la comissió de l'Acadèmia de Belles Arts per a la restauració, on també hi havia el mataroní d'adopció Josep M. Pellicer, una restauració que enfilà l'etapa definitiva amb l'impuls del bisbe de Vic i amb una campanya generalitzada arreu del país i de la qual mossèn Cinto fou el poeta oficial. Recordar només una fotografia de l'època on apareixen Verdaguer i el bisbe Morgades en una visita a les obres del monestir, acompanyats per l'arquitecte Elies Rogent. Vegeu AAVV 1993 i també GRAUPERA 2001.
- 16.- THOS 1894.
- 17.- Biblioteca de Catalunya, ms 1529. Trobareu una transcripció amb anotacions a CASACUBERTA 1986, pp. 37-38.
- 18.- La seva producció literària es concentra en uns períodes concrets: és abundant en els anys de joventut per disminuir fins a nivells testimonials a la dècada dels setanta, relluir novament als anys vuitanta i tornar pràcticament a desaparèixer en la darrera etapa de la seva vida. Una cosa similar passaria amb la seva producció periodística.
- 19.- Biblioteca de Catalunya, ms 1529. Trobareu una transcripció amb anotacions a CASACUBERTA 1986, pp. 145-146.
- 20.- *Diario* 1895.
- 21.- VERDAGUER 1895.
- 22.- VERDAGUER 1896.
- 23.- Biblioteca de Catalunya ms 2209 (1183).
- 24.- MORA, OMAR, PUIG 1923, p. 63.
- 25.- Vegeu nota 10.

BIBLIOGRAFIA

- AAVV, *Mataronins en la restauració de Ripoll. 1893-1993 centenari de la consagració de la basílica*, Grup d'Història del Casal (Mataró 1993).
- ALBERT, Esteve. «Una família mataronesa ajuda econòmicament al poeta», *Mataró* núm. 517, abril 1953 (suplement) (Mataró 1953).
- CASACUBERTA, J.M. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, volum IX (1894-1896). Editorial Barcino (Barcelona 1986).
- CASACUBERTA, J.M. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, volum I (1865-1877). Editorial Barcino (Barcelona 1989).
- Diario de Mataró y la Comarca*, dilluns 7 d'octubre 1895.
- GRAUPERA i GRAUPERA, Joaquim. *Josep Puig i Cadafalch i l'Associació Artística Arqueològica Mataronesa*, Grup d'Història del Casal (Mataró 2001).
- MORA, J.; OMAR, C. i PUIG, J. *Triptic de biografies*, Ajuntament de Mataró, Arts gràfiques Vilà (Mataró 1923).
- TASSIS, Rafael. *Els Jocs Florals de Barcelona en l'evolució del pensament de Catalunya (1859-1958)*, Premi Patxot als Jocs Florals de la Llengua Catalana de 1959, Diputació de Barcelona (Barcelona 1997).
- THOS i CODINA, Terenci. *Tractat de la Imitació de Christ, traduït de la llengua llatina a sa primogénita la llengua catalana, per Terenci Thos y Codina, doctor en Dret y Mestre en Gay Saber* (Barcelona 1894).
- VERDAGUER, Jacint. *La Atlántida. Poema de Mossen J. Verdaguer ab la traducció catalana de Melcior de Palau*. Estampa de Jaume Jepús (Barcelona 1878).
- VERDAGUER, Jacint. *Patria. Poesies de Mossen Jacinto Verdaguer ab un prólech de mossen Jaume Collell*. Estampa de Fidel Giró (Barcelona 1888).
- VERDAGUER, Mossèn Jacinto. *Sant Francesch. Poema*, Tipologia de l'Avenç (Barcelona 1895).
- VERDAGUER, Jacint. *Flors del Calvari. Llibre de consols*, impremta de Henrich y Cia (Barcelona 1896).

LA
ATLANTIDA

*Al imprimer autor del Principi del
v. Terenci Thos y locina
son amichs*

Jacinto Verdaguier

Melchor de Palau

Dedicatòria de Verdaguier a Thos i també de Melchor de Palau, traductor al castellà, en l'edició de 1878. Original conservat a la Biblioteca Popular de Caixa Laietana de Mataró.

A. moi nou y distingit
company en Gasa Ciència
v. Terenci Bor y Codina

PÀTRIA

Pacinto Verdagner Mo

BIBLIOTECA POPULAR
DE LA
CAJA DE AHORROS DE MATARÓ

Dedicatòria de Verdagner a Thos en l'edició de 1888 de *Pàtria*.
Original conservat a la Biblioteca Popular de Caixa Laietana de Mataró.

A mon estimat amic
D. Berenci Thor,
inspirat autor del
llibre de la infanteria
y traductor de la *Imi-*
tació de Crist,
en penya de coral afecte

L'autor.

BIBLIOTECA POPULAR
DE LA
CAJA DE AHORROS DE MATARÓ

Al poeta, autor d'el
llibre de la Infanteria,
y traductor de la *Imitació*
de *Christòv. Berenci Thos* y *Comin*
FLORS DEL CALVARI
son admirador y amic,

Jacinto Verdaguer

BIBLIOTECA POPULAR
DE LA
CAIXA DE AHORROS DE MATARÓ